

T.C
KONYA VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

5. SÛFİSİNEMA GÜNLERİ
ULUSAL UZUN METRAJ SİNEMA FİLM SENARYO YARIŞMA PRENSİPLERİ

MADDE 1 – AMAÇ

Sinemanın başlangıç noktası olan filmin içeriğini oluşturan fikir, sufisinema günlerinin ana omurgasını oluşturmaktadır. Sûfisinema Günleri film içeriklerinin, fikri belli bir bakış açısına göre senaryolaştıran sinema emektarlarının desteklenmesini amaçlamaktadır. En iyi yönetmenin, en iyi yapımcının, en iyi görüntü yönetmenin seçildiği festivallerden farklı olarak senaristin bakış açısını ödüllendirme yoluna gitmektedir. Özellikle teknolojik gelişmelerin çağ atladığı şimdiki zamanda asıl değer in öz olduğunu, anlam olduğunu tüm dünyaya anlatma çabasında olan Sûfisinema Günleri, Uzun Metraj Sinema Filmi Senaryo yarışması düzenler.

MADDE 2 – YARIŞMA TARİHİ

1- Sûfisinema Günleri Ulusal Uzun Metraj Film Senaryo yarışmasına **15 Ocak 2024 – 15 Nisan 2024** mesai bitimine kadar başvuruda bulunacak senaryolar değerlendirilecektir. Bu tarihten sonra gelen hiçbir çalışma değerlendirilmeyecektir.

2- Jüri **01 Mayıs 2024** tarihine kadar Sûfisinema Günleri Uzun Metraj Film Senaryo yarışmasında finale kalan senaryoları internet ortamında ilan edecektir.

3- Ödül Töreni **04 Mayıs 2024** tarihinde **5. Sûfisinema Günleri** kapsamında düzenlenecek törenle sahibini bulacaktır.

MADDE 3- KATILIM ŞARTLARI

Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından düzenlenen Sûfisinema Günleri Uzun Metraj Sinema Film Senaryo yarışması aşağıda yer alan şartlardan oluşur.

- 1- Ek 1’de yer alan İslâm İrfanı ve Tasavvuf ’un özünü anlatan açıklamaya uygun senaryolar bu yarışmaya başvurabilir.
- 2- Yarışmaya sadece ilgili senaryo üzerinde hak sahibi olan senarist başvurabilir.
- 3- Yarışmaya Uzun Metraj Sinema Filmine uygun senaryolar başvurabilir.
- 4- Senaryoyu birden çok senarist yazdığı takdirde yarışmaya yalnızca yasal hak sahibi başvurabilir. Diğer senaristlerin ıslak imzalı muvafakat’ını alıp başvuru dosyasına eklemelidir.
- 5- Daha önce herhangi bir yarışmadan ödül almış senaryolar bu yarışmaya başvuramaz. *(Kültür bakanlığı senaryo yazım destekleri hariç)*

6- Yarışmaya henüz filme aktarılmamış senaryolar başvurabilirler.

7- Bir katılımcı en fazla iki farklı senaryo ile yarışmaya başvurabilir.

8- Çalışma bir portre, gerçek bir hikâye gibi telif içeren konularda yazılmış ise yasal sahiplerinden izin alınıp, başvuru dosyasına eklenmelidir. Aksi halde yarışmadan elenir.

9- Yarışmaya sadece gerçek kişiler başvurabilir.

10-Başvuruda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma zorunluluğu aranmaz ancak senaryo metinlerinin Türkçe olması gerekmektedir.

11-Senaryolar en az 90 dakikalık bir sinema filmine uygun uzunlukta *olmalıdır.*)

12- Senaryolar yarışmaya elektronik ortamda PDF formatında gönderilmelidir.

13- Sûfisinema Günleri Uzun Metraj Sinema Film Yarışmasında yukarıda belirtilen başvuru şartlarını taşımayan veya senaryo formatına uygun hazırlanmayan başvurular değerlendirme dışı bırakılır.

13-Ödül alan senaryo filme aktarıldığı takdirde filmin giriş jeneriğinde ve bitiş jeneriğinde T. C Kültür Bakanlığı – Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından desteklendiği belirtilmelidir.

MADDE 4- ÖDÜLLER

1- Uzun Metraj Film Senaryo yarışmasına katılacak senaryolar değerlendirilecek jürinin uygun gördüğü senariste; **60.000 Türk Lirası** Teşvik ödülü olarak verilecektir.

MADDE 5- BAŞVURU

Yarışmaya, senaryonun yasal sahibi kendisinden istenen aşağıdaki belgeler ile birlikte başvurmalıdır.

1- Ek 2'de yer alan başvuru formunun çıktısı alınıp, eksiksiz doldurulup ıslak imzalı bir şekilde gönderilmelidir.

2- Sinopsis (En fazla 3 sayfa),

3- Tretman (En Fazla 15 sayfa),

4- Senarist görüşü (En fazla 2 sayfa),

5- Senaryo metni (*70 – 120 sayfa, Amerikan formatta, Courier New yazı fontunda, yazı fontu 11, 1,5 sayfa*) hazırlanmalıdır.

6- Senaristin Biyografisi ve filmografisi,

7- Senaristin fotoğrafı (yüksek çözünürlükte, festival kataloğu için),

8- Film senaryosu herhangi bir dilden Türkçeye çevrilmiş ise orijinal senaryo metni, orijinal dilinde gönderilmelidir.

9- Tüm bu belgelerin elektronik ortamda hazırlanmış birer nüshası, yukarıdaki sıraya uygun bir şekilde düzenlenip, en geç **15 Nisan 2024** tarihine kadar aşağıdaki adrese gönderilmelidir.

Mustafa YAŞA
İl kültür ve turizm Müdürlüğü
Aziziye Mahallesi Mevlâna Cad. No.73
KARATAY- KONYA
0332 280 17 00 / Dâhili Hat:1750
GSM: 0 535 2396484
mustafa.yasa@ktb.gov.tr

12- Başvuran, başvuru formunda beyan ettiği bilgilerin doğruluğunu teyit eder. Yasal katılımcı senaryo yarışmasına başvuruda bulunduktan sonra senaryosunu geri çekmemeyi taahhüt eder.

MADDE 6- JÜRİ

1- Yarışmaya katılan senaryolar, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yönetimince belirlenen Jüri tarafından değerlendirilir.

2- Sûfisinema Günleri Ulusal Uzun Metraj Film Senaryo yarışması jürisi; film yapımcıları, yönetmenler, sinema yazarları, oyuncular, film eleştirmenleri, uzmanlar ve sinemayla ilgili sanat dallarının önde gelen kişilerle, il kültür müdürlüğünü temsilen katılan toplam 7 kişiden oluşur.

3- Jüri, çalışma düzenini kendisi belirler.

4- Jüri, sonuçların duyurulmasından önce, tüm üyelerce imzalanmış tutanakları Konya İl kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne teslim eder.

MADDE 7- ÖZEL ŞARTLAR

1- Jüri gerekli gördüğü takdirde senaristten ek belgeler talep edebilir.

2- Sûfisinema Günleri Ulusal Uzun Metraj Film Senaryo yarışmasına katılan tüm taraflar bu yönetmelik şartlarını kabul etmiş sayılırlar.

3- Yönetmelikte ayrıca belirlenmeyen konularda karar yetkisi, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne aittir.

4- Sûfisinema Günleri Ulusal Senaryo Yarışmasına başvurular yeterli sayıda olmazsa (en az 5 senaryo) Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yarışmada herhangi bir değerlendirme yapmayarak yarışmayı sonlandırma hakkını saklı tutar.

5- Sûfisinema Günleri Ulusal Uzun Metraj Film Senaryo yarışmasına, jüri ve birinci dereceden yakınları, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü çalışanları ile birinci dereceden yakınları yarışmaya katılamaz.

6- Senaryo metinlerinde herhangi bir konuda doğabilecek telif hakları ile ilgili her türlü anlaşmazlığın tarafı, tek başına senaryonun yasal sahibidir. Bu konuda bir uyuşmazlık çıkması durumunda filmin yasal sahibi; uyuşmazlığa müdahale ederek sorumluluğu derhal üstleneceğini, tahakkuk ettirilebilecek para cezaları ile tazminatları derhal ödeyeceğini ve/veya kendisine ödenecek tutarlardan mahsup edileceğini, Konya il kültür ve turizm müdürlüğü yönetiminin uğrayacağı maddi ve manevi her türlü zararı ikinci bir ihtar, ihbar ve mahkeme kararına gerek kalmaksızın derhal karşılayacağını kabul ve taahhüt eder.

7- İşbu yönetmeliğin uygulanması ve Sûfisinema Günleri Ulusal Uzun Metraj Film Senaryo yarışması çerçevesinde meydana gelen uyuşmazlıkların çözümünde Konya İcra Daireleri ve Mahkemeleri yetkilidir.

EK 1 – TASAVVUF ÜZERİNE BİLGİLENDİRME METNİ
EK 2- BAŞVURU FORMU

TASAVVUF¹

İslâm'ın zâhir ve bâtın hükümleri çerçevesinde yaşanan mânevi ve derunî hayat tarzı.

Tasavvufa dair yazılan ilk eserlerde **sûfi** kelimesinin bir unvan biçiminde ortaya çıkışı ve kökeni üzerinde durulduğu halde tasavvuf kelimesinin nasıl türetildiği hususuna bir iki müellif dışında temas edilmemiştir. Tasavvufun **safâ** ve **vefâ** kelimelerinin birleşiminden geldiğini, bunun yanında zâhidlerin yedikleri çöl bitkisi olan **sufânen**, kendisini Kâbe hizmetine adayan kabilenin adı **Sûfe**'den, Hakk'a boyun eğenlerin uzattıkları **sûfetü'l-kafâ** (ense-saçı) terkipteki sûfeden yahut ucuz bir giyecek sayıldığı için gurura yol açmayan **sûftan** (yün elbise) türetilmiş olabileceğini belirtilmektedir. Abdülkerîm el-Kuşeyrî'ye göre tasavvufun Arapça bir kökten geldiğini gösteren bir delile rastlanmamış olup câmid bir lakap olmasının daha uygun görülmesi gerekmektedir. Ona göre Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunanlara **sahâbe**, sahâbenin sohbetinde bulunanlara **tâbiîn**, onların sohbetinde bulunanlara **tebeu't-tâbiîn** gibi unvanlar verilmiş, daha sonra dinin hükümlerine büyük bir dikkatle riayet edenlere **“abîd”** ve **“zâhid”**, zamanla ortaya çıkan bid'atlara karşı Ehl-i sünnet seçkinlerinin her an Allah'la birlikte olma ve gafletten sakınma gayretlerine II. (VII.) yüzyıldan itibaren **tasavvuf** denilmiştir.

Öte yandan bir tevazu sembolü olan yün elbise giymeleri sebebiyle âbid ve zâhidlerin sûfi diye anılmaya başlandığı ve onların bu hayat tarzını ifade için sûf kelimesinden **“tasavvefe”** (yün giydi) fiilinin türetildiği, tasavvuf tabirinin bu fiilin masdarı olarak kullanıldığı ileri sürülmüş, bu görüş hem anlam hem dil bilgisi açısından uygun bulunduğu için genel kabul görmüştür. Tasavvuf yolunu benimseyenlere **sûfi**, **ehl-i tasavvuf** veya **mutasavvıf** adı verilmiştir.

Batı'da tasavvuf **“kâinatın sırlarını, kanunlarını ve bunların üzerinde tasarruf etme yollarını öğreten akım”** anlamında **“theosophy”** veya herhangi bir dinin derunî, ruhanî yönünü belirten **“mistisizm”** (mystisisme) şeklinde algılanarak İslâm mistisizmi diye ifade edilmiş, ancak tasavvuf ile mistisizm arasında belirgin farklar bulunduğu anlaşılmaya üzerine **“suffizm”** kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. René Guénon tasavvufun aktif biçimde icra edilen bir usulünün oluşu, bir rehber (şeyh, mürşid) önderliğinde yaşanması, rehberlerin Hz. Peygamber'e kadar varan silsileleri, kişinin zevk, anlayış ve kavrayış seviyesine uygun bularak girdiği bir tasavvufî yolun (tarikat) kendine mahsus âdâb, erkân ve ezkârının olması gibi özelliklerinden dolayı mistisizmden tamamen ayrı bir hayat tarzı sayıldığını ortaya koymuştur. Batı literatüründe artık tasavvuf kavramının da kullanıldığı görülmektedir.

¹ Bu metin TDV İslâm Ansiklopedisi'nden alınmıştır.

Tasavvufla ilgili çok çeşitli tarifler yapılmıştır. Tasavvufun mânevî bir hayat tarzı olarak özelliklerini, Kitap ve Sünnet'le irtibatını, kulun Allah'la ve mâsivâ ile ilişkilerini, kalp temizliği, nefis terbiyesi, güzel ahlâk gibi işlevlerini, sûfînin niteliklerini ve görevlerini belirten bu tariflerin 1000'e kadar çıktığı söylenmektedir. Tanımların çeşitliliği önemli ölçüde tanıma yapan sûfînin o anki mânevî hali ve mertebesiyle ilgilidir. Bu sebeple tariflerin sayısının sûfîlerin sayısı kadar çok olduğu belirtilir Dede Ömer Rûşenî ve Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi, kaynaklarda dağınık biçimde yer alan tariflerin bir kısmını manzum şekilde bir araya getirmişlerdir. İngiliz şarkiyatçısı Reynold A. Nicholson, Kuşeyrî'nin er-Risâle'si, Ferîdüddin Attâr'ın Tezkiretü'l-evliyâ'sı ve Abdurrahman-ı Câmî'nin Nefehâtü'l-üns'ünde geçen yetmiş sekiz tanıma kronolojik sırayla yer vermiştir.

Tasavvufu ilk tarif edenlerden olan Muhammed b. Vâsi'a (ö. 123/741) göre tasavvuf huşû, nefsi hor görme, kanaatkârlık ve alçak gönüllülüktür. Cüneyd-i Bağdâdi, tasavvufun dünya ile ilgili şeylerde azla yetinme, kalbiyle Allah'a dayanma, taat ve ibadete yönelme, dünyevî arzulara karşı sabretme, eline geçebilecek şeylerin yararlısını seçme, mâsivâdan uzaklaşıp Allah'a dönme, Allah'ı içten zikretme, vesveseye karşı ihlâsı gerçekleştirme, şüpheye karşı yakîn elde etme, uzaklaşma ve yabancılaştırmadan kurtulup Allah ile huzur bulma gibi konuları içerdiğini (Ebû Nuaym) ve Hz. İbrâhim'in cömertliği, İshak'ın rızası, Eyyûb'un sabrı, Zekeriyâ'nın işareti, Yahyâ'nın garipliği, Mûsâ'nın yün giymesi, İsâ'nın seyahati ve Hz. Muhammed'in fakrı gibi hasletler üzerine kurulduğunu belirtmiştir (Hücvîrî). Bazı sûfîler tasavvufun mahiyetini değişik mertebelere göre açıklamıştır. Buna göre ilim mertebesinde tasavvuf kalbin bulanıklıktan arındırılması, yaratıklara karşı güzel muamelede bulunmak ve şer'i meselelerde Resûlullah'a uymaktır; hakikat mertebesinde tasavvuf mülkün yokluğu, sıfatlara kölelikten kurtuluş ve yaratacı ile yetinmektir. Hak diliyle ifade edecek olursa tasavvuf, Allah'ın insanları sıfatlarından arındırması, böylece onlara sûfî niteliğini kazandırmasıdır (Serrâc). Cüneyd-i Bağdâdi tasavvufu "kulun içinde ikamet ettiği bir sıfat ve vasıf" şeklinde tanımlamış, kendisine, "Bu, kulun mu yoksa Hakk'ın mı sıfatıdır?" diye sorulduğunda, "Hakikatte Hakk'ın, görünüşte kulun vasfıdır" cevabını vermiştir (Hücvîrî). "Tasavvuf zâhirde ve bâtında şeriatın edeplerini yerine getirmektir" tarifinde şeriatın edepleri "ilâhi ahlâk" olarak tanımlandığından (Kâşânî) **tasavvuf ilâhi ahlâkla ahlaklanmak şeklinde kabul edilmiştir.**

Kur'ân-ı Kerîm'de (el-Bakara 2/200; Âl-i İmrân 3/145; en-Nisâ 4/77; Hüd 11/15-16; el-Ankebût 29/64; eş-Şûrâ 42/20) ve hadislerde (Buhârî, "Rikâk", 3; Tirmizî, "Zühd", 25; İbn Mâce, "Zühd", 1, 6) müminlerin dünya hayatına ve maddî zevklere dalmamaları, âhirete ve mânevî değerlere öncelik vermeleri hususundaki kuvvetli vurgu sûfîlerin âhiret hayatına dünya hayatından daha fazla önem vermelerine yol açmış, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet eden takvâ sahibi bir mümin olabilmek (Buhârî, "İmân", 37; Müslim, "İmân", 1) tasavvufun gayesi haline gelmiştir. Öte yandan kalplerin ancak Allah'ı zikretmekle tatmin bulacağı (er-Ra'd 13/28), müminlerin Allah'ı çokça zikretmesi gerektiği (el-Ahzâb, 33/41), Allah'ın huzuruna kalb-i selimle çıkmanın uhrevî kurtuluş için gerekli olduğu (eş-Şuarâ 26/89), iyi ve temiz kalplilerin diğer organlarının da iyi ve temiz hale geleceği (Buhârî, "İmân", 39; Müslim, "Müsâkât", 107) gibi hususlara dikkat çekilmesi, tasavvufî hayatın temeline Allah'ı çokça zikretme ve kalp

temizliği konularını yerleştirmiştir. Bu sebeple tasavvufa “ilmü’l-kulûb, ma’rifetü’l-kulûb”, sûfilere “ehlü’l-kulûb, ashâbü’l-kulûb, erbâbü’l-kulûb ve ehl-i dil” gibi isimler verilmiştir. Varlık konusu, ruhun tasfiyesi ve nefsin tezkiyesi ile ahlâkı yüceltmenin gerekli şartları, mânevî makamlar ve haller; vecd, istiğrak, aşk, sevgi, nefret gibi duygular ve bunlara dair bilgiler de tasavvufun konuları içinde yer almıştır.

I. (VII) ve II. (VIII) yüzyıllarda âbid ve zâhidler, zühd ve fakrı tercih ederek Allah’a çok şükreden bir kul olmak için gecenin bir bölümünü ibadetle geçiren Resûl-i Ekrem’i (Buhârî, “Teheccüd”, 6; Müslim, “Münâfikîn”, 79) ve onun gibi yaşama gayreti içinde olan sahâbîleri örnek alıyor, bundan dolayı farzların yanı sıra nâfile ibadetleri de yerine getirmeye çalışıyorlardı. Kur’an’da Allah’ı sevmek ve O’nun tarafından sevilme için Peygamber’e itaatın şart koşulması (Âl-i İmrân 3/31) müminlerin Allah’ı, resulünü ve Allah yolunda mücâhedeyi her şeye tercih etmeleri konusunda uyarılması (et-Tevbe 9/24) ve iyi bir müminin Peygamber’i kendisinden daha çok sevmesi gerektiğine dair hadisler (Wensinck, el-Mu’cem, “hbb” md.) ilk sûfleri Resûlullah’a tam bir sevgiyle uyma hususunda derinden etkilemiş, bu sebeple onun yaşadığı mânevî ve ruhanî hayatı devam ettirmeyi birinci vazife olarak görmüşlerdir.

Asıl ve ebedî hayatın ölüm sonrasında başlayacağı, dünyanın fâni olduğu yolundaki beyan (el-Kehf 18/45-46), bu hayatın imkânlarını geçici hazlar için kullanmak yerine onları ebedî hayattaki kurtuluş için değerlendirmek gerektiği anlayışını doğurmuş, ayrıca âyet ve hadislerde ibadetlerin, her türlü iyiliğin niyet ve ihlâs gibi kalbî hasletlerle değer kazanması, vicdanlarda derin dinî kaygı ve sorumluluk duygusunun (takvâ) hâkim kılınması, insanın nefsinin saptırıcı eğilim ve ihtiraslara (hevâ) karşı sürekli uyanık bulunması, kader ve teslimiyet inancı, uhrevî mesuliyet endişesi, varlığın derinden temaşası ve görünenin arkasındaki anlamın kavranmasına dair açıklama ve uyarılar da tasavvufun gelişmesine imkân veren bir ortam ve zihniyet meydana getirmiştir. Tasavvufun doğuşunu Hz. Peygamber’den sonra ortaya çıkan siyasî anlaşmazlıklar, baskı ve zulümler, Asr-ı saâdet’teki samimi dindarlığa dayalı hayat anlayışının yerini bencilliğin, servet ve debdebe tutkularının aldığına işaret eden gelişmelere bağlayanlar da vardır.

Dinî ve ahlâkî ağıdan kalbin temizlenmesi üzerinde yoğunlaşan ilk zâhid ve sûfler insanların fiillerini bedeninin ve kalbin fiilleri olarak ikiye ayırmışlar, bedeninin fiillerine zâhirî amel, kalbin fiillerine bâtinî amel demişlerdir. Zâhirî ameller ve onlara ait hükümler İslâm dininin şeklî yönünü ve dış görünüşünü; iman, tasdik, ihlâs, yakın, mârifet, muhabbet, kurb, takvâ, murâkabe, tevekkül, sabır, rızâ, havf, recâ, vecd, hüzn, hayâ, heybet gibi kalbî ameller ve bunların hükümleri de mânevî yönünü oluşturur. Ma’rûf-i Kerhî, “Tasavvuf hakikatleri almak, sırlar hakkında konuşmak ve halkın elindeki şeylere ümit bağlamamaktır” şeklindeki tarifleriyle (Hargüşi, s. 12) dinin sadece şekil ve merasimden ibaret olmadığını, bunların yanı sıra özüne değer vermek gerektiğini anlatmak istemiştir. Bu ise dinî hükümlerin maksat ve hikmetine uygun biçimde yorumlanması, eksiksiz uygulanması ve yaşanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla farz, haram, mekruh, mubah gibi şerî hükümler sûflerce aynen kalbin fiillerine de uygulanmış ve tasavvuf “şeriatın zâhirine riayetle zâhir hükümlerini bâtında görmek ve bâtinine riayetle bâtin hükümlerini zâhirde görmek” biçiminde tanımlanmıştır. Bir başka tanımda ise tasavvufî hayat tarzının ancak dinin zâhir hükümleriyle birlikte bâtin hükümlerini de yerine getirmekle gerçekleşeceği vurgulanmıştır. Klasik dönem sûfi müelliflerden Muhammed b. İbrâhim el-Kelâbâzî sûflerin ilminin düzgün ameller sonucu elde edilen hallerin ilmi olduğunu, ancak bundan önce dinin hükümlerini doğru şekilde ifa edebilmek için şeriat ilmini bilmek

gerektiğini, daha sonra nefsi kötülüklerden arındırıp Allah'ın edepleriyle edeplenmek suretiyle mârifet ilminin elde edileceğini belirtmiştir (et-Ta'arruf, s. 58-59).

Tasavvuf düşüncesi Allah sevgisi (muhabbetullah) ve Allah korkusu (mehâfetullah) temeline dayanmakta, Allah korkusu aynı zamanda Allah'ı sevmekten kaynaklanan bir çekinme olduğu için bu iki kavram birbirini tamamlamaktadır. İslâm'a göre kullarla Allah arasında karşılıklı sevgi vardır; kullar Allah'ı sevdiği gibi Allah da kulları sever. Âyetlerde ifade edildiği üzere Allah'ın kullarını sevmesini sağlayan tövbe, temizlik, sabır, takvâ, ihsan, adalet, tevekkül gibi özellikler tasavvuf ehli tarafından seyrü sülûk diye ifade edilen ve bir mürşid-i kâmil rehberliğinde uygulanan eğitim sürecinde özenle gerçekleştirilmeye çalışılır; bunun sonucunda kul ile Allah arasında mânevî bir ilişki meydana gelir. Kalbi mânevî hastalıklardan kurtarma ve nefsi kötü huylardan arındırmanın amaçlandığı bu eğitim sırasında müritlerden farzlarla birlikte nâfile ibadetleri de yapması, evrâd ve ezkârını kesinlikle ihmal etmemesi istenir. Nitekim bir kutsî hadiste, "Kulum üzerine farz kıldığım şeylerden daha iyi bir yolla bana yaklaşmaz. Kulum nâfilelerle de bana yaklaştırmaya devam eder, nihayet ben onu severim. Ben onu sevince işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum" (Buhârî, "Rikak", 38) buyurulmuştur. Bu sebeple sûfîler, farzların yanı sıra nâfile ibadetlerin sevgiyi ve Hakk'a yakınlığı daha ileri derecelere ulaştırdığını vurgulamışlardır. Tasavvufî eğitimin sonucunda kişinin iman açısından yakın elde etmesi, amel açısından ubûdiyyet makamına yükselerek kulluk görevlerini ihsan mertebesinde ifa etmesi hedeflenir. Öte yandan insanı maddeye ve nefsin arzularına yönelten makam ve mevki hırsı, mal sevgisi, şehvet ve şöhret gibi duygu ve isteklerle ilgili bağlar tamamen ortadan kaldırılmadıkça tam anlamıyla Allah'a yönelip vuslata ermek mümkün görülmemiştir. Bu bağlamda tasavvuf "**her şeyden alâkayı kesip Allah'la olma**" ve "**Allah'ın sendeki seni öldürüp kendisiyle diri kılması**" şeklinde tarif edilmiştir.

Tasavvufta Hz. Peygamber'in bazı sahâbîlere zikir telkin ettiğine inanılır. Bu zikir usullerinin sonraki nesiller tarafından devam ettirilmesiyle zikir silsileleri meydana gelmiş, bunlardan Hz. Ali ve Ebû Bekir'den gelenleri değişik kollarla günümüze kadar ulaştırmıştır. Ammâr b. Yâsir, Habbâb b. Eret, Bilâl-i Habeşî, Suheyb b. Sinân, Selmân-ı Fârisî, Ebû Zer el-Gifârî, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. Âs, Osman b. Maz'ûn, Mikdâd b. Amr, Muâz b. Cebel, Ebû'd-Derdâ, Huzeyfe b. Yemân, Enes b. Mâlik gibi ibadet ve zühd hayatıyla öne çıkan sahâbîler tasavvuf zincirinin ilk halkaları kabul edilir. Veysel Karanî, Kümeyl b. Ziyâd, Ebû Müslim el-Havlânî, Rebî' b. Huseym, Saîd b. Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Tâvûs b. Keysân, Hasan-ı Basrî, Habîb el-Acemî, Muhammed b. Vâsi', Sâbit el-Bünânî, Mâlik b. Dînâr, Dâvûd et-Tâî, Abdülvâhid b. Zeyd, Şeybân er-Râî, Ebû Hâşim es-Sûfî, İbrâhim b. Edhem, Ebû'l-Abbas İbnü's-Semmâk, Râbia el-Adeviyye, Fudayl b. İyâz, Şakık-ı Belhî, Ma'rûf-i Kerhî, Câbir b. Hayyân, Ebû Süleyman ed-Dârânî gibi âbid ve zâhidler ikinci halkayı oluşturmaktadır.

Tasavvufun ilk dönemlerinden itibaren nefsin ve şeytanın hilelerine aldanmayıp dini samimi bir şekilde yaşamaya çalışan sûfîler bu hayatın dışında gördükleri ve "dünya ehli, rusûm ehli, avam" diye niteledikleri kimselerle kendi aralarında mesafe bırakmayı tercih etmişlerdir. Zira avam nefsanî tutkulara, dünyevî menfaat ve hazlara bağlıdır. Sûfîler ise baştan beri Allah için dost ve kardeş olmayı tavsiye etmiş, bu maksatla kurulan dostluklara büyük önem vermiştir. Mânevî kardeşlik bağıyla birbirine bağlanan sûfîlerin bir araya gelerek sohbet etmeleri ve zikir yapmaları, zaman zaman inzivaya çekilmeleri için II. (VIII.) yüzyıldan itibaren hankahlar kurulmaya başlanmıştır. Sonraki dönemlerde dergâh, tekke, zâviye gibi isimlerle de anılan bu tasavvuf

merkezlerinin düzenli biçimde çalışması ve amacına uygun faaliyetlerde bulunması için uyulacak kurallar (âdâb ve erkân) belirlenmiş, buna dair kitaplar kaleme alınmıştır.

Hankahların bazı dönemlerde medreselerin işlevlerini de üstlendiği, buralarda tasavvufî eğitimin yanı sıra tefsir, hadis, fıkıh, akaid gibi ilimlerde dersler verildiği, ayrıca zamanla yanlarına kütüphane, misafirhane, tabhâne, şifâhâne gibi birimler eklenerek değişik fonksiyonlar icra ettiği bilinmektedir. Öte yandan büyük sûflerin tasavvufu anlayışı ve yaşayışlarında görülen farklılıklar mizaç ve meşrep farklılıkları kabul edilmiş, tasavvufî hayata eğilimli olanlar için bunlardan kendi meşreplerine en uygun birini tercih etme imkânı sağlanmıştır. Bu çerçevede III. (IX.) yüzyıldan itibaren sekr halini önemseyen Bâyezîd-i Bistâmî ile Tayfûriyye, rıza anlayışı üzerinde duran Hâris el-Muhâsibî ile Muhâsibiyye, melâmet anlayışını benimseyen Hamdûn el-Kassâr ile Kassâriyye, fenâ-beka anlayışına dayanan Ebû Saîd el-Harrâz ile Harrâziyye, nefisle mücâhede, riyâzet ve çileyi esas alan Sehl et-Tüsterî ile Sehliyye, cömertlik anlayışını vurgulayan Ebû'l-Hüseyin en-Nûrî ile Nûriyye, sahv halini önemseyen Cüneyd-i Bağdâdî ile Cüneydiyye, velâyet konusu üzerinde duran Hakîm et-Tirmizî ile Hakîmiyye, cem'-tefrika anlayışını benimseyen Ebû'l-Abbas es-Seyyârî ile Seyyâriyye, gaybethuzur halini önemseyen İbn Hafîf ile Haffiyye gibi gruplar meydana gelmiştir.

III. (IX.) yüzyılla birlikte ortaya çıkan tasavvufî akımların en önemlileri Hâris el-Muhâsibî, Serî es-Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû'l-Hüseyin en-Nûrî gibi sûflerin temsil ettiği Bağdat mektebiyle Bâyezîd-i Bistâmî, Hamdûn el-Kassâr gibi sûflerin temsil ettiği Nîşâbur mektebidir. Bunlardan birincisinde daha ziyade tevhid ve mârifet, ikincisinde melâmet ve fütüvvet anlayışına ağırlık verildiği görülmektedir. Irak'taki Bağdat merkezli harekete tasavvuf, mensuplarına da **sûfî** denilirken Nîşâbur merkezli Horasan bölgesindeki harekete melâmet, mensuplarına da **melâmetî** adı veriliyordu.

Sûfler dindarlığın mânevî esaslarına hassasiyetle bağlı kalmakla beraber âdâb, erkân, hırka gibi dış görünüşe ve semâa da önem veriyor, bu özellikleriyle toplumda ayrı bir zümre teşkil ediyordu. Halktan biri gibi görünmeyi tercih eden melâmetîler ise kendilerini farklı gösteren davranışlara, hırka ve semâ gibi kimliklerini belli eden şeylere kesinlikle karşı çıkıyorlardı. Onlar riyaya düşmeden ihlâsı gerçekleştirmeyi amaçladıklarından sıradan bir mümin gibi yaşamayı esas almışlardı. Sülemî'den itibaren sûfî tabakat kitaplarında sûflerle birlikte melâmetîlerin de yer alması, melâmetî tavrın tasavvufî hayatın içinde fakat ayrı bir damar ve bir meşrep olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Bağdat mektebinin görüşleri, özellikle semâ ve devranla cehrî zikir uygulayan pek çok tarikat tarafından benimsenerek günümüze kadar getirildiği gibi melâmetî anlayış da başta Nakşibendiyye olmak üzere birçok tarikatta bir neşve halinde varlığını sürdürmüştür.

Yine III. (IX.) yüzyıldan itibaren kalp, ruh, nefis konularına, bunların çeşitli hallerine, müridlerin ahlâk ve edeplerine, tasavvufî haller ve makamların açıklanmasına, evrâd ve dualara, önemli sûflerin görüşlerine, ibadetlerin fikhî yönünün yanı sıra mânevî ve tasavvufî mânalarına, Kur'an ve Sünnet'e uygun tasavvuf anlayışına, buna uymayan sapkın tasavvuf zümrelerinin yanlışlarına ve Ehl-i sünnet çizgisine riayet eden tasavvuf gruplarına yer veren eserler kaleme alınmış, tasavvufî hayat büyük ölçüde bu eserlerin çizdiği çerçevede gelişmiştir. Sonraki asırlarda bu eserlere yapılan zeyillerin yanı sıra pek çok müstakil eser kaleme alınmıştır. Yine ilk dönemlerden itibaren tasavvuf ehli, irşad ve eğitim amacıyla başta müridleri olmak üzere değişik kimselere mektup yazmak suretiyle bir gelenek oluşturmuş, zamanla bu gelenek mektubat türü eserlerin meydana gelmesine yol açmıştır. Cüneyd-i Bağdâdî'nin er-Resâ'il'i bunun ilk örneklerindedir. Tasavvufî eserlerde seyrü sülûk

erbâbıyla ilgili birtakım meseleler, başkalarını ilgilendirmediği ve yanlış anlaşılmaya sebebiyet verdiği için genellikle kapalı ve rumuzlu bir dille ifade edilmiştir.

Tasavvuf anlayışına göre Allah'ın velîleri (evliyaullah) arasında "ricâlullah, ricâlül-gayb" gibi kavramlarla ifade edilen, kendilerine Cebrâil, Mîkâil, İsrâfil ve müdebbirât (en-Nâziât 79/5) gibi isimlerle anılan meleklerin görevlerine benzer görevler verilen, âlemdeki mânevî ve ruhanî düzenin korunması, hayırların temini, kötülüklerin giderilmesi için çalışan kimseler bulunmaktadır. Bağdatlı sūfî Muhammed b. Ali el-Kettânî tarafından dile getirilen (Hatîb, III, 75-76) ve Hakîm et-Tirmizî, Ebû Tâlib el-Mekkî, Sülemî, Kuşeyrî, Hücûvîrî, Gazzâlî gibi sūfîlerce benimsenip eserlerinde yer alan bu anlayış, el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye'sinde ayırdığı bölümün (II, 2-16 vd.) yanı sıra Risâle fî ma'rîfeti'l-aktâb (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 123), Risâletü'l-gavsiyye (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 6824) ve Menzilü'l-kutb (Resâ'ilü İbni'l-Arabî içinde, Haydarâbâd 1327 hş./1948) gibi müstakil risâleler kaleme alan Muhyiddin İbnü'l-Arabî tarafından tasavvuf anlayışının merkezine yerleştirilmiştir.

Kaynaklarda unvanları, yetkileri, sayıları ve buldukları yerlerle ilgili çeşitli bilgiler bulunan bu velîler arasında belli bir hiyerarşi vardır. En başta olana "kutub, kutbü'l-aktâb, gavs, gavs-ı a'zam" gibi isimler verilmektedir. Öte yandan kalbini mâsivâdan temizleyip Allah'a bağlayan sūfîlerin birtakım özel bilgilere ve hallere ulaştıklarına inanılır. Herkesin erişemeyeceği bu bilgilere "havas ilmi", buna sahip olan velîlere "havas", en üstün olanlarına "hâssü'l-havâs" denilmektedir. Bu hususta Zünnûn el-Misrî, Gazzâlî, Sühreverdî el-Maktûl, Muhyiddin İbnü'l-Arabî gibi sūfîler çeşitli eserler yazmıştır. Havas ilmi çerçevesinde tasavvuf geleneğinde harflerin sırlarına dayalı hurûf ilminin ayrı bir yeri vardır. Bu ilmin benimsenip yaygınlaşmasında Ma'rûf-i Kerhî, Zünnûn el-Misrî, Sehl et-Tüsterî, Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû Bekir eş-Şiblî, Abdülkadir-i Geylânî, Sühreverdî el-Maktûl, Ahmed b. Ali el-Bûnî, Ahmed b. Ca'fer es-Sebtî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve Sa'deddîn-i Hammûye gibi sūfîlerin büyük etkisi olmuştur. İbnü'l-Arabî başta el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye olmak üzere (I, 51-91) Kitâbü Keşfî'l-gayât, el-Mebâdî ve'l-gayât fîmâ tahvî 'aleyhi hurûfü'l-mu'cem fi'l-'acâ'ib ve'l-âyât gibi eserlerinde konu üzerinde durmuştur. Sa'deddîn-i Hammûye'nin Risâle fî 'ilmi'l-hurûf ve Kitâbü't-Teheccî gibi müstakil risâleleri vardır. Harflerin anlamlı bir terkiibiyle meydana geldiği kabul edildiğinden esmâ-i hüsnânın hurûf ilmine ait işlemlerin konusu içine girdiği söylenmektedir. Simya ilminin bir alt disiplini sayılan ve dayandığı sırların keşf ve ilham kaynaklı olduğu özellikle vurgulanan hurûf ilmini Fazlullah-ı Hurûfî'nin VIII. (XIV.) yüzyılda Bâtînlîk'ten etkilenerek kurduğu Hurûfîlik ile karıştırmamak gerekir. Nitekim İbn Haldûn bu ilmin sırlarını ortaya koymada şahsın mânevî mertebesinin önemli rol oynadığını, ilâhî ilham almadan akıl veya hesapla yapılan tahlillerin tilsimcılıktan öteye geçemeyeceğini belirtmektedir (Mukaddime, III, 1161-1162).

Tasavvuf ehli ayrıca keşf, ilham ve mânevî tecrübelerine dayanarak Kur'an âyetlerinin zâhir mânalarının ötesinde birtakım gizli mânalar taşıdığına işaret etmiştir. Ebû Süleyman ed-Dârânî (ö. 215/830), işârî (remzî) tefsir diye adlandırılan bu mânaları bazı âyetlerle sınırlı biçimde ilk dile getirenlerden biridir. Sehl et-Tüsterî'nin bu alandaki kısmî tefsiri Tefsîrül-Kur'ânî'l-'azîm (Tefsîrüt-Tüsterî) günümüze ulaşmış, ancak tasavvufî mahiyette ilk tam tefsirin yazarı olarak bilinen İbn Atâ ile (ö. 309/922) Ebû Bekir el-Vâsıtî'nin eserleri zamanımıza kadar gelmemiştir. Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî'nin büyük ölçüde kendisinden önceki sūfîlerin işârî yorumlarını derleyip kaleme aldığı Hakâ'iku't-tefsir'i daha sonra yazılan birçok işârî tefsire kaynaklık etmiştir. Kuşeyrî'nin Letâ'ifü'l-işârât'ı, Reşîdüddîn-i Meybûdî'nin Keşfü'l-esrâr ve 'uddetü'lebrâr'ı, İbn Berrecân'ın Tefsîrül-Kur'ânî'l-'azîm'i, Rûzbihân-ı Baklî'nin 'Arâ'isü'l-beyân'ı, Necmeddîn-i Dâye'nin Bahrü'l-haka'ik'ı (et-Te'vilâtü'n-Necmiyye),

Abdürrezzâk el-Kâşânî'nin Te'vîlâtü'l-Kur'ân'ı, Ni'metullah b. Mahmûd en-Nahcuvânî'nin el-Fevâtihu'l-ilâhiyye'si, İsmâil Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-beyân'ı bu alanda yazılan diğer önemli eserlerdir.

Tasavvuf tarihinde Râbia el-Adeviyye ile (ö. 185/801 [?]) başlayan Allah sevgisine dayalı derunî hayat tarzı Bâyezîd-i Bistâmî, Hallâc-ı Mansûr ve Ebû Bekir eş-Şiblî gibi sûfler başta olmak üzere sonraki birçok sûfî tarafından benimsenmiştir. İlk sûfler Allah sevgisini ifade ederken genellikle hub, muhabbet, habîb, mahbûb gibi kelimeleri tercih ettikleri halde daha sonrakiler yaygın biçimde aşk, âşık, mâşuk kelimelerini kullanmaya başlayınca ilâhî aşk kavramı doğmuştur. **Aşk kavramını ilk defa muhabbetten ayırarak etraflı şekilde ele alan sûfî Ahmed el-Gazzâlî'dir.** Aşk kavramı, onun Sevânihu'l-'uşşâk (Sevânih fi'l-'ışk) adlı eseri yaygınlık kazandıktan sonra tasavvuf çevrelerinde benimsenmiş, kendisini bu yolda Nûzhetü'l-'uşşâk ve nehze'ü'l-müştâk, Temhîdât ve Levâ'ih gibi eserleriyle talebesi Aynülkudât el-Hemedânî takip etmiştir. Aynı dönemde Senâî aşk edebiyatına canlı bir üslûp getirmiştir. Ardından ilâhî aşk konusu Rûzbihân-ı Baklî, Ferîdüddin Attâr, İbnü'l-Fârız, Fahreddîn-i Irâkî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Abdurrahman-ı Câmî gibi büyük sûfler tarafından kaleme alınan eserler vasıtasıyla sürdürülmüştür. Rûzbihân-ı Baklî, ilâhî aşka dair eserlerin en hacimli olan 'Abherü'l-'âşikin'inde daha önce Hallâc-ı Mansûr'un Kitâbü't-Tavâsîn'de üzerinde durduğu nûr-ı Muhammedî (hakikat-i Muhammediyye) görüşünün bir devamı şeklinde kâinatın yaratılışını aşk ile açıklamıştır. Tasavvufî çevrelerde kabul edilen, **"Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim ve bu sebeple âlemi yarattım"** kutsî hadisine dayanıp âlemin Allah'ın sevgiyle tecellisinin sonucu meydana geldiği söylenmektedir. Âlemin yaratılışını ve devamını aşk esasına dayandıran sûfler bu esasa uyuşmayan İblîs ve cehennem telakkilerinin değişik yorumunu yapmışlardır. Hallâc-ı Mansûr ile başlayan ve Ahmed el-Gazzâlî, Aynülkudât el-Hemedânî, Senâî ve Attâr gibi mutasavvıflar tarafından geliştirilen bu yoruma göre İblîs'in Allah'tan başkasına (Âdem) secde etmeyi reddetmesi onun Allah'a olan aşkının bir neticesidir. Eğer mâşuku uğrunda en büyük azaba katlanmak aşk ise bunu en iyi şekilde İblîs yapmıştır.

VI. (XII.) yüzyılın başlarında vefat eden **İmam Gazzâlî'nin tasavvuf tarihinde ayrı bir yeri vardır.** Diğer âlim sûflerinin ortaya koyduğu, şeriat ilmine ters düşmeyen tasavvuf anlayışını benimseyen Gazzâlî bütün gayretiyle tasavvufî hayatın İslâm'a uygunluğunu ispata çalışmıştır. Başta İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn olmak üzere birçok eserinde inanç, ibadet ve ahlâkî değerlerin tasavvufî izahlarına yer vermiş, bunların gaye, hikmet ve sırları üzerinde durmuş, devrinin en etkili âlimi kimliğiyle aşırı tasavvufî görüşleri eleştirip zâhir ulemasının güvenini kazanmıştır. Ulemâ, Gazzâlî'den sonra Sünnî çevrelerde kendisine sağlam bir zemin bularak gelişen tasavvufla daha yakından ilgilenmiş, bu gelişme özellikle Osmanlılar döneminde medrese ve tekke muhitinin âhenkli birlikteliğine dönüşmüştür. Bu dönemde birçok medreseli âlimin tasavvuf yoluna girdiği, bir kısmının seyrü sülûkünü tamamlayıp tekkelerin meşihatini üstlendiği görülmektedir. İmam Gazzâlî, "Allah göklerin ve yerin nurudur" âyeti (en-Nûr 24/35) ve bazı hadislerle önceki sûflerinin sözleri çerçevesinde tasavvufu nur ağırlıklı bir anlayış temelinde dayandırmış ve Mişkâtü'l-envâr adlı eserini bunu açıklamak üzere yazmıştır. Ona göre Allah en yüce ve hakiki bir nurdur, diğer bütün nurların kaynağı O'dur. Ruhanî, cismanî, mânevî-maddî bütün varlıklar o nurun yansımalarıdır. Nurun kaynağından feyezân suretiyle meydana gelen bütün nurların sayılamayacak kadar dereceleri vardır. Kaynağından uzaklaşan nurların nurluluk derecesi azaldığından karanlıkları artmaktadır. Allah'ın varlığının çok açık olması, yani nurunun parlaklığı (işrak) sebebiyle insanlara kapalı hale gelmiştir (Mişkâtü'l-envâr, s. 119, 135-136, 142-144).

Gazzâlî bu görüşleriyle tasavvufta İshrâkiyye'nin kurucusu Sühreverdî el-Maktûl'e ilham kaynağı teşkil etmiştir. İslâm düşünce tarihinde bilginin kaynağı olarak akıl yürütmeyi (istidlâl) temel alan anlayışa karşı tasavvufî tecrübe sonucu keşf yoluyla bilgiye ulaşmayı esas alan İshrâkiyye'nin mahiyeti Hikmetü'l-İshrâk'ta Sühreverdî tarafından açıklanmıştır. Muhammed b. Mahmûd eş-Şehrezûrî, Kutbüddîn-i Şîrâzî, İbn Kemmûne, Seyyid Şerîf el-Cürcânî, Sühreverdî'nin en önemli takipçileridir. Ayrıca Ferîdüddin Attâr, İbnü'l-Fârız, İbn Seb'în, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Azîz Nesefî gibi birçok sûfînin İshrâkî görüşü benimsediği görülmektedir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin tasavvuf anlayışı geniş ölçüde İshrâkîliği içerdiğinden başta Sadreddin Konevî olmak üzere onun takipçilerinde de bu anlayış mevcuttur. Hem Nasîrüddîn-i Tûsî'nin hem Sadreddin Konevî'nin talebesi olan Kutbüddîn-i Şîrâzî, Sühreverdî'den gelen İshrâkîlik ile İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücûd ağırlıklı tasavvuf anlayışını mezcetmeye çalışmıştır.

VII. (XIII.) yüzyılın ilk yarısında vahdet-i vücûd anlayışını sistemli bir şekilde ortaya koyan Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin tasavvuf ehli arasındaki etkisi günümüze kadar kesintisiz biçimde sürmüştür. Başta İmam Gazzâlî olmak üzere (Mişkâtü'lenvâr, s. 137-139) önceki birçok sûfî tarafından benimsendiği anlaşılan vahdet-i vücûd görüşü İbnü'l-Arabî'nin ardından talebeleri İbn Sevdekîn, Sadreddin Konevî ve Afîfüddin et-Tilimsânî gibi muhakkik sûfîlerce tâlim edilmiş; daha sonra Fahreddîn-i Irâkî, Saîdüddin el-Ferganî, Müeyyidüddin Cendî, Abdürrezzâk el-Kâşânî, Dâvûd- i Kayserî tarafından sistematik hale getirilmeye çalışılmıştır. İbnü'l-Arabî'nin görüşleri daha çok el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye ve özellikle Fusûsü'l-hikem adlı eserleri vasıtasıyla sonraki nesillere aktarılmıştır. "Şeyhü'l-ekber" unvanı sebebiyle onun görüşleri çerçevesinde oluşan mektebe Ekberîyye denilmiştir. İbnü'l-Arabî'nin görüşleri ayrıca Sadreddin Konevî'nintalebelerinden Kutbüddîn-i Şîrâzî'den başlayarak Molla Sadrâ, İbn Turke el-İsfahânî, Haydar el-Âmülî, Hâdî-i Sebzevârî çizgisiyle devam ederek Şîî İran medreselerini de etkilemiştir. Pek çok takipçisi bulunmakla birlikte İbnü'l-Arabî'nin görüşlerini tasavvuf içinden ve dışından eleştirenler de olmuştur. Tasavvuf dışından gelen eleştiriler ona küfür nisbet etmeye kadar varırken Alâüddeve-i Simnânî, Zeynüddin el-Hâfî, İmâm-ı Rabbânî gibi bazı mutasavvıflar vahdet-i vücûd, hatmü'l-velâye, Firavun'un imanı gibi görüşlerinde hatalı olduğunu söylemişlerdir. VII. (XIII.) yüzyılın diğer bir önemli sûfîsi Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin görüşleri de özellikle Mesnevî'si sayesinde günümüze kadar canlılığını korumuştur.

Asr-ı saâdet'ten itibaren devam eden zikir silsileleri çevresinde meydana gelen tasavvufî gruplar zamanla değişik isimler altında tarikatlar oluşturmuştur. Birçoğu günümüzdeki adları ve yapılarıyla VI. (XII.) yüzyıl ve sonrasında oluşan bu tarikatlardan Ebû İshak Kâzerûnî'ye nisbet edilen Kâzerûniyye, Abdülkadir-i Geylânî'ye nisbet edilen Kadiriyye, Ahmed er-Rifâî'ye nisbet edilen Rifâiyye, Şehâbeddin es-Sühreverdî'ye nisbet edilen Sühreverdiyye, Ebû Medyen'e nisbet edilen Medyeniyye, Muînüddin Hasan Çiştî'ye nisbet edilen Çiştîyye, Sa'deddin el-Cebâvî'ye nisbet edilen Sa'diyye, Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî'ye nisbet edilen Şâzeliyye, Ahmed el-Bedevî'ye nisbet edilen Bedeviyye, İbrâhim ed-Desûkî'ye nisbet edilen Desûkiyye, Ahmed Yesevî'ye nisbet edilen Yeseviyye, Hacı Bektâş-ı Velî'ye nisbet edilen Bektaşîlik, Bahâeddin Nakşibend'e nisbet edilen Nakşibendiyye, Necmeddîn-i Kübrâ'ya nisbet edilen Kübreviyye, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye nisbet edilen Mevleviyye, Ömer el-Halvetî'ye nisbet edilen Halvetiyye, Hacı Bayrâm-ı Velî'ye nisbet edilen Bayramiyye ve bunlardan ayrılan onlarca kol ve şube vasıtasıyla tasavvuf kültürü İslâm dünyasının her tarafına yayılmış, bir yandan Müslümanların canlı bir dinî hayat yaşamasına katkıda bulunurken diğer yandan pek çok yerde ihtidalarla vesile teşkil etmiştir. Tasavvufun ilk kaynakları Arapça kaleme alınmış, daha sonra Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr,

Hücvîrî, Baba Tâhir-i Uryân, Senâî, Ferîdüddin Attâr, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Şebüsterî, Fahreddîn-i Irâkî, Molla Câmî gibi müelliflerin bir kısım eserlerini Farsça kaleme almalarıyla Farsça da tasavvuf dili haline gelmiştir. Ahmed Yesevî'nin tasavvufî hayatını ve anlayışını Türkçe ifade etmesi, birçok halifesinin Türkistan'da bu geleneği sürdürmesiyle birlikte Arapça ve Farsça'ya Türkçe de eklenmiş, Anadolu'da başta Yûnus Emre olmak üzere birçok mutasavvıfın şiirleri ve eserleriyle yaygınlaşmıştır.

Tasavvufî hayatta ilk dönemden itibaren zaman zaman sapmalar söz konusu olmuş, ancak ileri gelen sûfîlerin bu husustaki hassas tavırları ve sapkın zümreleri eleştirip reddetmeleri ana çizginin istikamet üzere devamını sağlamıştır. Allah'ın insan bedenine girmesi (hulûl), kulun Allah ile birleşmesi (ittihad), yakın elde edilince ibadetin düşmesi, hakikat karşısında şeriatın değerini yitirmesi, evliyanın peygamberlerden üstün görülmesi, ruhun bir bedenden diğerine geçmesi tenâsüh), haram diye bir şey kabul edilmeyip her şeyin mubah sayılması (ibâha), insanın cebir altında bulunduğu iddiası, riyadan kurtulmak için dinin temel kurallarına aykırı davranılması gibi Kitap ve Sünnet'e aykırı inançlar hakkında klasik dönem müelliflerinden Ebû Nasr es-Serrâc el-Lüma'da bir bölüm ayırmış, Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî Galatâtü's-sûfiyye adıyla bir eser yazmıştır. Kuşeyrî'nin er-Risâle'si, Hücvîrî'nin Keşfü'l-mahcûb'u ve Gazzâlî'nin İhyâ'sında da sapkın görüş ve uygulamalara işaret edilerek uyarılarda bulunulmuştur. Ayrıca zikir sırasında mûsikiye yer veren tarikatların bu uygulaması mûsikinin câiz olmadığı gerekçesiyle erken dönemlerden itibaren ulemâ tarafından eleştirilmiş, bu hususta lehte ve aleyhte birçok risâle kaleme alınmıştır. Daha sonraki dönemlerde tasavvuf ehlinin bazı anlayış ve uygulamaları özellikle Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Takıyyüddin İbn Teymiyye, İbn Kayyim el-Cevziyye ve İbn Haldûn gibi âlimler tarafından tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî Telbîsü İblîs adlı eserinde bazı tasavvufî görüş ve uygulamaların şeytanın faaliyetlerine yardımcı olduğunu, insanları saptırıp dinden çıkardığını ileri sürmüştür, İzzeddin İbn Ganim el-Kavlü'n-nefis fî teflîsi İblîs (Teffîsü İblîs) adlı kitabında Telbîsü İblîs'teki bu görüşleri kısmen reddetmiştir. Öte yandan tasavvufta Bâtîniğin ve Ehl-i beyt sevgisi, silsilelerde on iki imamdan şahsiyetlerin yer alması vb. sebeplerle Şîîliğin etkisinin bulunduğunu ileri sürenler olmuştur. Tasavvuf esaslarının aslında Şîîlik'te yer aldığını iddia eden Şîî âlimi Haydar el-Âmülî'ye göre zâhirî ve şer'î ilimler Şîîlik, bâtinî ilimler ise sûfiliktir. Dolayısıyla her hakiki Şîî mutlaka sûfî, her hakiki sûfî de Şîî'dir. Bu görüşlerin önemli bir kısmının zorlama yorumlara dayandığı görülmektedir.

Özellikle şarkiyatçı bakış açısını benimseyenler tarafından tasavvufun kaynağının İslâm dışında aranması gerektiği ileri sürülmekte, Hıristiyanlık, gnostisizm, Fars ve Hint mistisizmi yahut Yeni Eflâtunculuk'tan etkilenerek doğduğu iddia edilmektedir. Tasavvufun Hint kaynaklı olduğunu söyleyenlerin en önemli referans kaynağı, tasavvuf ile Hint inançları arasındaki benzer noktalara işaret eden Bîrûnî'nin Tahkiku mâ li'l-Hind adlı eseridir. Ancak Ali Sâmî en-Neşşâr, Bîrûnî'nin ileri sürdüğü görüşleri tek tek ele alarak cevaplamıştır (Neş'etü'l-fikri'l-felsefî fi'l-İslâm, III, 43-53). Hint kaynağı üzerinde duranlar Sir William Jones, John Malcolm, James William Graham, De Lacy Evans O'leary, Robert Charles Zaehner gibi şarkiyatçılardır. Sir William Jones Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hâfız-ı Şîrâzî, Sa'dî-i Şîrâzî gibi sûfî şairlerin şiirlerini Vedanta'larla karşılaştırarak bu kanaate varmış, James William Graham özellikle tecellî ve sudûr anlayışı açısından, De Lacy E. O'Leary de fenâ anlayışı noktasından bunu öne sürmüştür. Tasavvuftaki fenânın, bütünüyle yok oluşu ifade eden Budizm'deki Nirvana ile benzeştiği zannedilmişse de H. Ritter bu iki terim arasında benzerliğin olmadığını vurgulamış, Nicholson da Nirvana'nın olumsuz bir tavrı ifade ettiğini, fenânın ise sürekli biçimde beka ile birlikte ele alındığı gerçeğini dile getirmiştir.

David Samuel Margoliouth ise tasavvufun Hint mistisizmi ile benzerliğini yüzeysel bularak esas kaynağın Hıristiyanlık'taki ruhbanlığın teşkil ettiğini ileri sürmüştür. Tecellî ve sudûr anlayışının Hint kaynaklı olduğunu söyleyen James William Graham da amelden çok imana değer verip şeriatı yönelmemeleri açısından tasavvufla Hıristiyanlık arasında benzerlik kurmuş, tasavvuftaki zühd hayatını İncil'in etkisine bağlamıştır. Bazı sûfî sözlerindeki benzerlik dolayısıyla von Kremer, ruhî hayat ve fakr anlayışı sebebiyle Goldziher, yün (sûf) giymenin tercih edilmesi dolayısıyla Theodor Nöldeke tasavvufla Hıristiyanlık arasında irtibat kurmuştur. Wensinck, Miguel Asin Palacios, De Lacy E. O'leary ve Margaret Smith Hıristiyanlık etkisi üzerinde duran diğer şarkiyatçılardır. Tasavvufun İran kaynaklı olduğunu söyleyenlerin temel dayanağı, dış görünüşe önem veren ve felsefî tefekkür konusunda kabiliyetsiz sayılan Araplar'ın böyle bir sistemi ortaya koyamayacağı, bunun ancak İran'ın kuzey kısmında yaşayan Aryalılar'ın (Ârî) etkisiyle gerçekleşmiş olabileceği tezidir. Bu görüş F. A. D. Tholuck, Edward Henry Palmer, Comte de Gobineau, Ernest Renan gibi birçok şarkiyatçı tarafından savunulmuştur. Richard Hartmann ise Mani edebiyatında hak ve sıdk kelimelerinin çok sık kullanılmasından yola çıkarak bu iki hususa vurgu yapan tasavvufun eski İran dinlerinden Maniheizm'in etkisinde kaldığını iddia etmiştir.

Yeni Eflâtunculuğun etkisinden söz eden şarkiyatçılar genellikle tasavvufun İslâmî kökene sahip olduğunu kabul etmekte, ancak zaman içinde bu felsefenin etkisine mâruz kaldığını belirtmektedir. Edward H. Whinfield, Edward Granville Browne, Reynold Alleyne Nicholson gibi şarkiyatçılar tarafından dile getirilen bu görüşü özellikle Whinfield, sûfîlerin akıl üstü tecrübelerini akla dayalı bir şekilde ifade edebilmeleri için Yeni Eflâtunculuk'tan yararlanmaları şeklinde formüle etmiştir. Julian Baldick'e göre Yeni Eflâtunculuk önce Hıristiyanlığı etkilemiş, daha sonra Hıristiyanlığın etkisiyle doğan tasavvufa geçmiştir. Duncan Black Macdonald'a göre ise Doğu sûfîleri Budizm'in zühd anlayışından, Batı sûfîleri hıristiyan ruhbanlığından etkilenmiş, tasavvufun teorik yönünü de Yeni Eflâtunculuk felsefesi oluşturmuştur. Max Horten ve Richard Hartmann gibi şarkiyatçılar, ilk dönemden itibaren birçok Arap sûfînin mevcudiyetine rağmen İbrâhim b. Edhem, Şakık-ı Belhî, Bâyezîd-i Bistâmî, Yahyâ b. Muâz er-Râzî gibi sûfîlerin Arap olmayışından yola çıkarak tasavvufun Türk ve Hint kökeninden geldiğini ve Horasan'da çıkıp yayıldığını iddia etmişlerdir. Tasavvufa Taoculuğun etkisinden söz edenler de olmuştur. Ancak Louis Massignon, Arthur John Arberry ve Annemarie Schimmel gibi müellifler tasavvufun Kur'an'dan çıktığını vurgulamışlardır. Reynold Alleyne Nicholson *The Mystics of Islam* adlı eserinin girişinde tasavvufu Hıristiyanlık, Neo-Platonizm, gnostisizm ve Budizm gibi İslâm dışı faktörlere bağlamaya çalışmışsa da sonraki yıllarda bu görüşünden vazgeçip tasavvufun doğuşunda İslâm'ın rolünü kabul etmiştir (ERE, XII, 10-17). İslâm, Hint ve Çin tasavvuf doktrinlerini entelektüel seviyede ele alan René Guénon, Hint ve Çin mistisizmiyle İslâm tasavvufu arasında temel çizgi ve fikirler bakımından benzerlik bulunmakla birlikte her birinin kendi geleneği içinde ayrı bir bütün olduğunu belirtmiş, tasavvufun tamamen İslâm kaynağına dayandığını belirtmiştir.

BAŞVURU FORMU

A. PROJEYE AİT BİLGİLER

Filmin adı:	
Filmin türü:	
Filmin Özeti: (en fazla 100 kelime)	
Diğer senaristler isim , soy isim Telefon, adres bilgileri (varsa)	
Hak Sahipleri isim, soy isim, telefon ve adres bilgileri (varsa) Senaryo bir portre, gerçek hikaye ise aynı zamanda hak sahiplerinin yazılı imzalı izni.	
Filmin çekileceği ülke ve şehir:	
Filmin öngörülen süresi (dakika):	
Filmin dili:	

B. BAŞVURU SAHİBİNİN BİLGİLERİ

Senaristin Adı Soyadı:	
T.C. Kimlik No:	
İletişim Bilgileri:	Adres:
	Cep Tel:
	Tel:
Senarist Banka Bilgileri (Iban No, Hesap No, Şube bilgileri vb)	

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve 5224 Sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun ile Sinema Filmlerinin desteklenmesi Hakkında Yönetmelik çerçevesindeki tüm yasal sorumluluğun tarafımıza ait olduğunu ve yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu beyan ve taahhüt ederiz.

Senaristin Adı, Soyadı:

Tarih :

İmza :